

สารนิพนธ์

เรื่อง ศึกษาประวัติมากรมฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตือง

โดย

นางสาวศุภนิดา อิศรเมธางกูร

รหัสนักศึกษา 05580744

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อเรื่องสารนิพนธ์	ศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปในสมัยดงเตือง
ผู้เขียน	นางสาวศุภนิดา อิศรมธางกูร
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	อาจารย์สุพิชฌาย์ แสงสุขเอี่ยม
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปในสมัยดงเตือง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและอิทธิพลของศิลปะจากภายนอกที่เข้ามาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 รวมถึงศึกษาความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตือง โดยศึกษาจากฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตือง ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานประติมากรรมจามประจำเมืองดานัง ประเทศเวียดนาม (The Museum of Sculpture, Da Nang – Vietnam)

ผลการศึกษาพบว่า ประติมากรรมฐานพระพุทธรูปศิลปะจามในสมัยดงเตืองที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนานิกายมหายานนั้น เป็นฐานสำหรับพระพุทธรูปประธานของปราสาทดงเตือง รูปแบบและลวดลายบริเวณรอบฐานพระพุทธรูปจะมีภาพสลักหินทรายบอกเล่าเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่ตอนทูลเชิญเทวะบุตรลงมาจุติ ตอนพระนางสิริมหามายาทรงสุบิน ตอนประสูติและตอนออกมหาภิเนษกรมณ์ ดังปรากฏในคัมภีร์พุทธจริตของท่านอัสวโฆษที่นิยมใช้ในกลุ่มพุทธศาสนานิกายมหายาน

นอกจากนี้ด้วยความที่อาณาจักรจามปา มีอาณาเขตติดกับทะเล มีความสามารถในการเดินเรือและเป็นเมืองท่าทางการค้าขนาดใหญ่ ทำให้ผู้คนและวัฒนธรรมจากภายนอก ได้แก่ อินเดีย ชวา และเขมร ได้หลั่งไหลเข้ามามีอิทธิพลในอาณาจักรจามปา เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกันทั้งทางด้านความคิดความเชื่อ ด้านศาสนา ด้านภาษา และด้านศิลปะ

คำสำคัญ : จาม ประติมากรรม, ดงเตือง, ฐานพระพุทธรูป

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตืองที่เป็นส่วนหนึ่งของ
รายวิชา 450109 การศึกษาเอกเทศ (INDEPENDENT STUDY)

สารนิพนธ์ชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก
อาจารย์สุพิชฌาย์ แสงสุขเอี่ยม อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา
ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้
เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และ
เพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้
การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาด
ประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ศุภนิดา อิศรมะธางกูร

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญรูปภาพ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการศึกษาวิจัย.....	3
1.4 วิธีการศึกษาวิจัย.....	3
1.4.1 ศึกษาตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประติมากรรมจามสมัยดั้งเดิมจากหอสมุด และแหล่งข้อมูลต่างๆ	3
1.4.2 รวบรวมข้อมูลหรือรูปภาพที่เกี่ยวกับฐานพระพุทธรูปจากปราสาทขอม.....	3
1.4.3 วิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบของฐานและข้อมูลเกี่ยวกับงานประติมากรรมจามในด้าน การรับอิทธิพลของศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร	3
1.4.4 ตีความหมายลวดลายที่ปรากฏ	3
1.4.4 เรียบเรียงผลการศึกษาในรูปแบบของบทความวิจัย.....	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 เอกสารเกี่ยวกับอาณาจักรจามปา.....	5
2.2 เอกสารเกี่ยวกับประติมากรรมจาม	5
2.3 เอกสารเกี่ยวกับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรม	6

บทที่ 3 รูปแบบและอิทธิพลของศิลปะที่ปรากฏบนของฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่อง.....	9
3.1 ภาพรวมของฐานพระพุทธรูปสมัยดงเดื่อง.....	12
3.2 อิทธิพลศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร	12
3.2.1 อิทธิพลศิลปะอินเดีย	12
3.2.2 อิทธิพลศิลปะชวา	13
3.2.3 อิทธิพลศิลปะเขมร.....	13
บทที่ 4 ความหมายของลวดลายที่ปรากฏอยู่บนฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่อง.....	17
4.1 ลวดลายสัญลักษณ์ที่ปรากฏและความหมาย.....	18
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย.....	27
บรรณานุกรม.....	29
ประวัติย่อผู้ศึกษา	31

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1 ปราสาทดงเดื่อง.....	9
ภาพที่ 2 ผังปราสาทดงเดื่อง.....	10
ภาพที่ 3 ผังแสดงอาคารประธานหรือ “กะลาน” ของปราสาทดงเดื่อง (Dong Duong).....	11
ภาพที่ 4 เศษซากกำแพงหลักของปราสาทดงเดื่อง	11
ภาพที่ 5 ภาพสลักที่เจดีย์บุโรพุทโธ ตอน ทูลเชิญทเวะบุตรลงมาจตุติ.....	15
ภาพที่ 6 ภาพสลักที่เจดีย์บุโรพุทโธ ตอน ประสูติที่สวนลุมพินีวัน	15
ภาพที่ 7 ภาพสลักที่ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่อง ตอนทูลเชิญทเวะบุตรลงมาจตุติ.....	16
ภาพที่ 8 ภาพสลักที่ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่อง ตอน ประสูติที่สวนลุมพินี.....	16
ภาพที่ 9 ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่องศิลปะจาม	17
ภาพที่ 10 ภาพจำลองฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่อง	18
ภาพที่ 11 แผงสลักรูปสิ่งห้อยขาทางด้านทิศใต้และทิศเหนือของฐานพระพุทธรูป	19
ภาพที่ 12 พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทจากปราสาทดงเดื่อง	20
ภาพที่ 13 บันไดด้านทิศตะวันออก.....	20
ภาพที่ 14 ทวารบาลจากบันไดด้านทิศตะวันออก	21
ภาพที่ 15 หญิงผู้ติดตามจากบันไดด้านทิศตะวันออก	22
ภาพที่ 16 คนขี่ม้าจากบันไดด้านทิศตะวันออก.....	22
ภาพที่ 17 แผงแสดงพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า	23
ภาพที่ 18 ตอน ประสูติ.....	23
ภาพที่ 19 ตอน ออกมหาภิเนษกรรม	24
ภาพที่ 20 ตอน การสนทนา	25
ภาพที่ 21 ตอน เชิญลงสวรรคค์ชั้นดุสิต	25

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บริเวณภาคกลางของประเทศเวียดนามในปัจจุบัน คือ ที่ตั้งของอาณาจักรจามปา ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชนชาติจาม ในอดีตอาณาจักรจามปาเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่ และเจริญรุ่งเรืองมาช้านานนับตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 2 ชนชาติจามนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิ ไศวนิกาย เป็นลัทธิที่บูชาพระศิวะเป็นหลัก มักแสดงออกโดยการสร้างรูปพระศิวะที่เป็นบุคคล และมีลัทธิไวษณพนิกาย จะแสดงออกโดยการสร้างรูปพระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ (อชิรัชัญไชยพจน์พานิช, 2557: 55) นอกจากนี้ชนชาติจามได้นับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายานแต่เพียงครั้งเดียวในสมัยดงเดื่อง ราว ค.ศ. 907 (ดี. จี. อี. ฮอลล์, 2549: 191) ซึ่งศูนย์กลางทางพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในอาณาจักรจามปา คือ เมืองดงเดื่อง (Đông Duong) ตั้งอยู่ห่างจากทางใต้ของเมืองดานัง (Đà Nẵng) เป็นระยะทางราว 60 กิโลเมตร สร้างขึ้นในค.ศ. 875 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 (Indravarman II) ศิลปะจามได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดียตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 9–10 (ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล, 2538: 198) อิทธิพลของศิลปะอินเดียสามารถพบเห็นได้ตามศาสนสถานและปราสาทหลายแห่งที่สร้างขึ้นเพื่อบูชาเทวฤๅษี เช่น ปราสาทมิเชิน จังหวัดกว๋างนาม เมืองดานัง

สำหรับพุทธศาสนานิกายมหายานนั้นเข้ามาสู่อาณาจักรจามปาภายหลังโดยพระสงฆ์ที่มาจากอินเดีย และ ศรีลังกา ในช่วงศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา (Charles F. Chicarelli, 2547: 247) และได้รับการยอมรับนับถือควบคู่กับศาสนาฮินดู จึงมีการสร้างพุทธสถานขนาดใหญ่ขึ้น อาทิเช่น เมืองดงเดื่อง ชื่อว่า ปราสาทดงเดื่อง หรือ วัดลักษมีนทรโลเกศวร (Laksmindra Lokesvara) ซึ่งประกอบด้วยสถาปัตยกรรมกลุ่มใหญ่ล้อมรอบด้วยกำแพงยาว 2 เมตร ภายในบริเวณกำแพงของพุทธสถานเป็นที่ตั้งของศาสนสถานและที่อยู่ของสงฆ์ สร้างด้วยอิฐและมีลานเชื่อมต่อกัน ลวดลายเครื่องประดับเสาดัดกับผนังสมัยดงเดื่องมีลักษณะที่เป็นแบบจามอย่างแท้จริง คือ มีลวดลายกนกขนมจีน ลวดลายที่มีรูปร่างคล้ายพิณ และลายก้านขด โบราณสถานส่วนใหญ่ถูกทำลายในช่วงระหว่างสงคราม(กรมศิลปากร, 2542: 44)

ประติมากรรมศิลปะจาม แบบดั้งเดิมมีลักษณะที่โดดเด่น คือ มีใบหน้ารูปบุคคลคล้ายกับศิลปะทวารวดีที่พบในประเทศไทย อาทิเช่น คิวเป็นเส้นนูนโค้งต่อกันเหมือนรูปปีกกา นัยน์ตาโปน จมูกแบน (อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, 2557: 65) ริมฝีปากหนา ส่วนภาพบุรุษมักปรากฏไว้หนวดเสมอๆ รวมถึงประติมากรรมที่เป็นพระพุทธรูป เป็นต้น นอกจากนี้ประติมากรรมพระพุทธรูปและพระสาวกส่วนใหญ่จะครองจีวรเป็นริ้วใหญ่ทำเป็นชั้น ๆ พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทนิยมคว่ำพระหัตถ์ลงบนพระเพลาทั้งสองข้าง (ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล, 2538: 203) ประติมากรรมในสมัยดั้งเดิมที่พบส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา โดยในศาสนาฮินดูสร้างเพื่อถวายเทพเจ้า ศาสนาพุทธสร้างเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังบอกเล่าเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า (Emmanule Guillon, 2544: 89) และสะท้อนเอกลักษณ์ของศิลปะดั้งเดิมผ่านงานศิลปกรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏ

ฐานพระพุทธรูปเป็นส่วนประกอบที่ส่งผลให้พระพุทธรูปมีความงดงามที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยฐานพระพุทธรูปมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามอารยธรรมของแต่ละท้องถิ่น (นฤมล สารากรบริรักษ์, 2549: 1) ซึ่งอาจมีทั้งขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก ลวดลายในงานประดับตกแต่งยังแสดงถึงการให้ความสำคัญของส่วนฐาน ผวนวกกับคติการสร้างที่มีความแตกต่างกันออกไปตามความนิยม ในส่วนของฐานพระพุทธรูปในศิลปะจามสมัยดั้งเดิมนั้นจะมีรูปบุคคลประกอบอยู่เป็นจำนวนมาก และจะปรากฏลักษณะของชนพื้นเมืองอย่างชัดเจน (ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล, 2498: 52) คติในการสร้างจะเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาและความนิยมในเรื่องราวตามพุทธประวัติ (นฤมล สารากรบริรักษ์, 2549: 5)

ศิลปะจามเป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลทั้งจากศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร เนื่องจากที่ตั้งของอาณาจักรจามปาเป็นจุดผ่านของกระแสวัฒนธรรมอันหลากหลายและชนชาติจามมีความใกล้เคียงทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมกับทั้งอินเดีย ชวา และเขมร (Charles F. Chicarelli, 2547: 247) จึงเป็นเหตุให้อิทธิพลของวัฒนธรรมจากส่วนต่างๆ เข้ามาแทรกอยู่ในศิลปะจาม (กรมศิลปากร, 2542: 45) โดยชนชาติจามได้นำอิทธิพลศิลปะต่างๆ เหล่านี้เข้ามา

ผสมผสานและถ่ายทอดออกมาจนทำให้ศิลปะจามเป็นศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ที่ได้ถูกรวบรวมไว้นั้นย่อมเป็นข้อพิสูจน์อย่างชัดเจนถึงความงดงามของพุทธศาสนาในศิลปะจามสมัยดั้งเดิม

จากความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษา “ศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปในสมัยดงเตือง” ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานประติมากรรมจามประจำเมืองดานัง ประเทศเวียดนาม (The Museum of Sculpture , Da Nang – Vietnam) เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบความหมายของลวดลายที่ปรากฏตลอดถึงอิทธิพลของศิลปะต่างๆที่เข้ามาผสมผสานอยู่ในฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตือง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบของฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตือง
- 1.2.2 เพื่อศึกษาความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปสมัยดงเตือง
- 1.2.3 เพื่อศึกษาอิทธิพลของศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร ที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปสมัยดงเตือง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตืองจากปราสาทดงเตือง ที่จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานประติมากรรมจามประจำเมืองดานัง ประเทศเวียดนาม (The Museum of Sculpture, Da Nang – Vietnam)

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

- 1.4.1 ศึกษาตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประติมากรรมจามสมัยดงเตืองจากหอสมุดและแหล่งข้อมูลต่างๆ
- 1.4.2 รวบรวมข้อมูลหรือรูปภาพที่เกี่ยวกับฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเตือง
- 1.4.3 วิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบของฐานและข้อมูลเกี่ยวกับงานประติมากรรมจามในด้านการรับอิทธิพลของศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร
- 1.4.4 ตีความหมายลวดลายที่ปรากฏ
- 1.4.5 เรียบเรียงผลการศึกษาในรูปแบบของบทความวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการวิจัย

1.5.1 ทำให้ทราบถึงรูปแบบของฐานและความหมายของลวดลายที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปสมัยดงเดือง

1.5.2 ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมรที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปสมัยดงเดือง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เอกสารเกี่ยวกับอาณาจักรจามปา

ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล (2538) เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียง อินเดีย, ลังกา, ขวา, จาม, ขอม, พม่า, ลาว” กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรจามปาที่เป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองของชนชาติจามตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา โดยกล่าวถึงอิทธิพลของประเทศใกล้เคียงที่เข้ามามีอิทธิพลต่ออาณาจักรจามปา ได้แก่ อินเดีย และอินโดนีเซีย ที่เข้ามาผ่านทางเวียดนาม โดยอิทธิพลของประเทศเหล่านี้ได้เข้ามาผสมผสานกับคนในพื้นที่เดิม โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านศาสนารวมถึงลักษณะและเอกลักษณ์ของศิลปะจาม

Charles F. Chicarelli (2547) เขียนหนังสือเรื่อง “Buddhist Art An Illustrated Introduction” กล่าวถึง อาณาจักรจามปาว่าเป็นที่อยู่อาศัยของชนชาติจาม โดยชนชาติจามมีความใกล้เคียงทางด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมกับทั้งประเทศอินเดีย และประเทศอินโดนีเซีย ประเทศเหล่านี้ล้วนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาสันสกฤต ศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา และประเพณีต่างๆ ของอินเดีย ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตและแนวคิดของคนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้ยังกล่าวถึงพุทธศาสนาที่เข้ามาภายในอาณาจักรจาม เข้ามาผ่านทางพระสงฆ์ที่มาจากประเทศอินเดียและประเทศศรีลังกา โดยเข้ามามีบทบาทในช่วงศตวรรษที่ 6 เป็นต้นมา

ดี. จี. อี. ฮอลล์ (2549) เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ – อุษาคเนย์ภาคพิสดาร (1-2)” กล่าวถึงการก่อตั้งอาณาจักรจามปาตอนต้น ชนชาติจามและศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลต่อชนชาติจาม คือ ชนชาติจามนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายโดยมีลัทธิไวษณพนิกายเข้ามาปะปนบ้างและนับถือพุทธศาสนาเถรวาทมหายาน ซึ่งศาสนาเหล่านี้เข้ามามีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของชนชาติจาม นอกจากนี้ยังแสดงออกผ่านทางด้านศิลปะ ทำให้ศิลปะที่ปรากฏเป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนาเป็นหลัก

2.2 เอกสารเกี่ยวกับประติมากรรมจาม

ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล (2538) เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียง อินเดีย, ลังกา, ขวา, จาม, ขอม, พม่า, ลาว” กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรจามปาที่เป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน ชนชาติจามและศิลปะจามตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา โดยกล่าวถึงเอกลักษณ์ ลักษณะ และวิวัฒนาการของศิลปะจามสมัยดงเตืองทั้งทาง

ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม ว่ามีศิลปะสมัยดงเตื่องมีลักษณะที่โดดเด่น คือ มีใบหน้าคล้าย ศิลปะทวารวดีภายในประเทศไทย ได้แก่ คิวเป็นเส้นนูนโค้งต่อกันเหมือนรูปปีกกา นัยน์ตาโปน จมูกแบน ริมฝีปากหนา และจะมีหน้าผากแบนเป็นประติมากรรมพระพุทธรูป โดยพระพุทธรูปและ พระสาวกจะครองจีวรเป็นริ้วและมักชอบแสดงปางโดยค้วพระหัตถ์ลงบนพระเพลาทั้งสองข้าง พร้อมทั้งสะท้อนเอกลักษณ์ของศิลปะดงเตื่องผ่านลายกนกขมจีน

กรมศิลปากร (2542) จัดทำหนังสือ “การสำรวจแหล่งโบราณสถานในอาณาจักรจามปา” กล่าวถึง สถาปัตยกรรมในสมัยจาม คือ ปราสาทดงเตื่อง หรือ วัดลักษมีนทรโลเกศวร (Laksmindra Lokesvara) ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมกลุ่มใหญ่ล้อมรอบด้วยกำแพงยาวถึง 2 เมตร ภายใน บริเวณกำแพงของพุทธสถานเป็นที่ตั้งของศาสนสถานและที่อยู่ของสงฆ์ซึ่งสร้างด้วยอิฐและมีลาน เชื่อมต่อกัน โบราณสถานส่วนใหญ่ถูกทำลายระหว่างเกิดการสู้รบกับทหาร และประติมากรรม (จากการเก็บรวบรวมไว้ที่พิพิธภัณฑสถานเมืองดานัง) ว่าศิลปะจามเป็นศิลปะมีลักษณะเฉพาะเป็นของ ตนเองและได้รับอิทธิพลทั้งจากศิลปะเขมร ศิลปะอินเดีย และศิลปะชวา ผ่านทางศิลปะเวียดนาม เข้ามาผสมด้วย เนื่องจากที่ตั้งของอาณาจักรจามปาเป็นจุดผ่านของกระแสวัฒนธรรมอันหลากหลาย จึงเป็นเหตุให้อิทธิพลของวัฒนธรรมจากส่วนต่างๆเข้ามาแทรกอยู่ในศิลปะจาม

Emmanule Guillon (2544) เขียนหนังสือเรื่อง “CHAM ART” กล่าวถึง ฐานพระพุทธรูป ศิลปะจามสมัยดงเตื่องว่าเกี่ยวกับพุทธศาสนานิกายมหายาน ลักษณะรูปแบบและส่วนต่างๆของฐาน บอกถึงลวดลายที่อยู่บริเวณฐานพระพุทธรูปว่าเป็นลวดลายเกี่ยวกับพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า รวมถึงประติมากรรมที่อยู่บนฐานพระพุทธรูปนี้

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช (2557) เขียนหนังสือเรื่อง “ศิลปะเวียดและจาม” กล่าวถึงรูปแบบ ของประติมากรรมบุคคลในศิลปะจามสมัยดงเตื่องว่ามีลักษณะ คิวเป็นเส้นนูนโค้งต่อกัน นัยน์ตาโปน จมูกแบน และกล่าวถึงประติมากรรมหลายชิ้นในศิลปะจามสมัยดงเตื่องสะท้อนแนวคิดและอิทธิพล ทางด้านพระพุทธศาสนานิกายมหายานจากชาติอื่นๆ ได้แก่ อินเดียและอินโดนีเซีย

2.3 เอกสารเกี่ยวกับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรม

รศ.พิน ดอกบัว (2554) เขียนหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ” กล่าวถึงพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศเวียดนาม 2 ทางด้วยกัน คือ 1.ได้รับพระพุทธศาสนา เมื่อพุทธศตวรรษที่ 7 จากอาณาจักรจามปา หรือ จัมปา ซึ่งเป็นอาณาจักรโบราณมีจามปานครเป็น ราชธานี ต่อมาชาวอินเดียพวกปัลลวะ ซึ่งมาจากทางตอนใต้ของอินเดียได้อพยพเข้ามาอยู่ใน อาณาจักรจามปา ได้นำศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ด้วย ทำให้ชาวจามปานับถือ

ศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาดังแต่นั้นเป็นต้นมา 2. พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเวียดนามจากทางประเทศจีน เนื่องจากพุทธศตวรรษที่ 10 พระวินีรุจิ ชาวอินเดีย ได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศจีน จนเมื่อถึงยุคที่พระพุทธศาสนาในจีนถูกกดขี่ส่งผลให้พระวินีรุจิ เดินทางเข้ามาในประเทศเวียดนามเพื่อเข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนานิกายฉวนหรือฉวน โดยในเวียดนามเรียกว่า ฉียน

รศ.ดร.เชษฐ ติงส์ญชลี (2558) เขียนหนังสือเรื่อง “ศิลปะชวา” กล่าวถึงศิลปะชวาภายในประเทศอินโดนีเซีย ว่าอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีหมู่เกาะจำนวนมาก ในเรื่องของศิลปะและวัฒนธรรมอินโดนีเซียส่วนใหญ่ได้รับมาจากประเทศอินเดีย ศาสนาฮินดูและพุทธมหายานได้เข้าอยู่ที่เกาะชวา เกาะบาหลีและเกาะสุมาตรา โดยในเกาะชวานั้นศิลปะอินเดียได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12-16 ศิลปะระยะแรกของเกาะชวาซึ่งได้รับอิทธิพลอินเดียอย่างมากจึงเรียกว่า “ศิลปะชวากลาง” ในระยะต่อมา ราวพุทธศตวรรษที่ 16-20 ศูนย์กลางของเกาะชวาได้ย้ายไปยังภาคตะวันออกเฉียงของเกาะชวา ทำให้ศิลปะในระยะนี้เรียกว่า “ศิลปะชวาตะวันออก” ในระยะนี้ศิลปกรรมมีความเป็นพื้นเมืองสูง หลุดพ้นไปจากศิลปะอินเดียแต่ยังคงอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทางศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา ศิลปะชวาตะวันออกมีอยู่มากในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 10 ไปจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ศิลปะชวาตะวันออกเจริญขึ้นที่หมู่เกาะชวาตะวันออกและบาหลี แม้ว่าจะรักษารูปแบบที่แสดงอิทธิพลศิลปะอินเดียไว้บางอย่าง แต่จะมีลักษณะพื้นเมืองเห็นได้ชัด เป็นต้นว่าพวกลวดลายที่สลักประดับโบราณสถานต่างๆ แทนที่จะปล่อยให้พื้นที่ยาวเปล่าอยู่ในองค์ประกอบของภาพ ศิลปินนิยมนำเอาลวดลายพรรณพฤกษา ก้อนเมฆ ฯลฯ มาประดับจนเต็มพื้นที่

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวทางในการศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปในสมัยดั้งเดิมว่าต้องพิจารณาจากอิทธิพลทางด้านศาสนา คือ ศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ โดยชนชาติจามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิสวัณิกาย แต่ในสมัยดั้งเดิมนับถือพุทธศาสนาเถรวาทมหายาน และพิจารณาจากอิทธิพลของประเทศใกล้เคียงที่เข้ามาในอาณาจักรจามปา ได้แก่ อินเดีย ชวา และเขมร เช่น แนวคิดของศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล (2538), Charles F. Chicarelli (2547), ดี. จี. อี. ฮอลล์ (2549) และ รศ.พิน ดอกบัว (2554)

ส่วนเอกสารเกี่ยวกับประติมากรรมจามส่วนใหญ่จะศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมจาม เอกลักษณะและลักษณะของศิลปะจามสมัยดั้งเดิมว่ามีลักษณะที่โดดเด่นคือ มีใบหน้าคล้ายศิลปะทวารวดีภายในประเทศไทยแต่จะมีหมวดเสมอถึงแม้จะเป็นพระพุทธรูปพร้อมทั้งสะท้อนเอกลักษณ์ของศิลปะดั้งเดิมผ่านงานศิลปกรรมส่วนใหญ่ที่ปรากฏ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล (2538) และ ศิลปะจามสมัยดั้งเดิมยังสะท้อนถึงแนวคิดทางด้านพุทธศาสนาที่เข้ามาในขณะนั้น เช่น ลวดลายและประติมากรรมที่พบเป็นลวดลายที่เกี่ยวกับ

พุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ดังแนวคิดของ Emmanule Guillon (2544) นอกจากนี้ต้องพิจารณาจากอิทธิพลศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร ที่เข้ามาผสมผสานกับศิลปะสมัยดั้งเดิม เช่น แนวคิดของ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศดิสกุล (2538), กรมศิลปากร (2542), อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช (2557) และ รศ.ดร.เชษฐ ติงสัญชลี (2558)

อนึ่ง การศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปในสมัยดั้งเดิม ยังไม่มีผู้ศึกษาถึงรูปแบบความหมายลวดลายและอิทธิพลของศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร ที่ปรากฏอยู่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาศึกษา “ศึกษาประติมากรรมฐานพระพุทธรูปในสมัยดั้งเดิม” เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และเติมเต็มองค์ความรู้เดิม

บทที่ 3

รูปแบบและอิทธิพลของศิลปะที่ปรากฏบนของฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่อง วัดลักษมีนทรโลกेश्वर หรือ ปราสาทดงเดื่อง

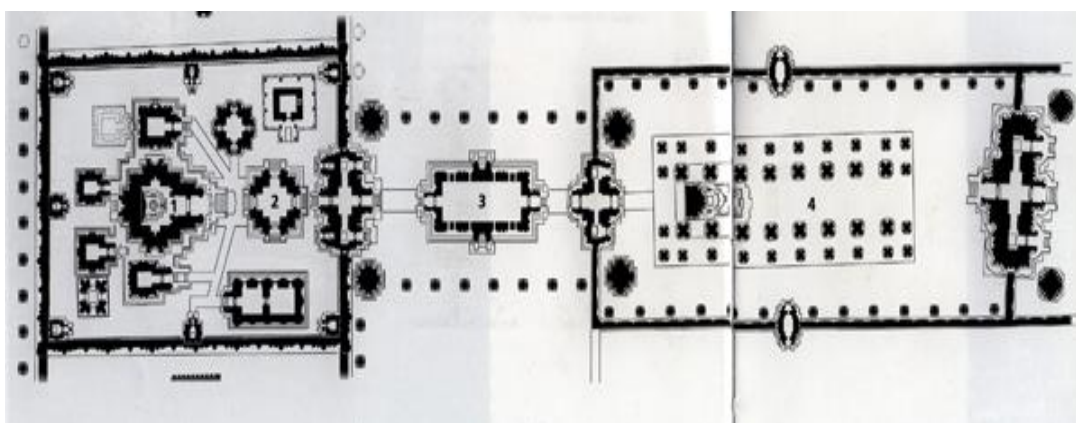
ภาพที่ 1 ปราสาทดงเดื่อง

ที่มา : Emmanuel Guillon, ed. Cham Art: Treasures from the Đà Nang Museum, Vietnam, เข้าถึงเมื่อ 28 มีนาคม 2562 เข้าถึงจาก https://www.researchgate.net/figure/EFEO-photographer-and-archaeologist-Charles-Carpeaux-at-Dong-Duong-1902-Reprinted-in_fig5_322833827

ราวพุทธศตวรรษที่ 15 พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 ถือเป็นกษัตริย์จามองค์แรกที่ทรงนับถือพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งแตกต่างไปจากกษัตริย์ฮินดูองค์อื่นที่นับถือลัทธิพราหมณ์ไศวนิกาย จึงโปรดให้มีการสร้างพระพุทธรูปสำริด สร้างเทวาลัย และสร้างพุทธสถานขนาดใหญ่ขึ้นที่เมืองดงเดื่อง (Đông Duong) ปัจจุบันปราสาทดงเดื่องอยู่ที่จังหวัดบิญดิญ (Binh Dinh) ซึ่งเป็นจังหวัดทางชายฝั่งตอนกลางใต้ของประเทศเวียดนามสร้างขึ้นเพื่ออุทิศให้กับพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยพุทธสถานแห่งนี้มีชื่อทางการว่า วัดลักษมีนทรโลกेश्वर (Laksmindra Lokeshvara) หรือ ปราสาทดงเดื่อง ถือเป็นพุทธสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในศิลปะจาม ประกอบด้วยสถาปัตยกรรม

กลุ่มใหญ่ล้อมรอบด้วยกำแพงยาว 2 เมตร ภายในบริเวณกำแพงของพุทธสถานเป็นที่ตั้งของศาสนสถานและที่อยู่ของสงฆ์ สร้างด้วยอิฐและมีลานเชื่อมต่อกัน (กรมศิลปากร, 2542: 44)

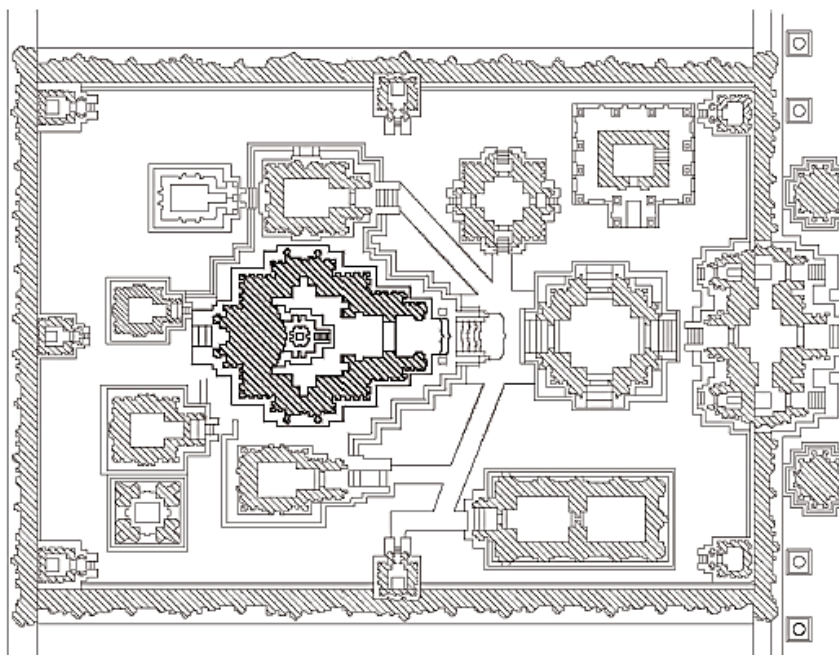
ภายในบริเวณประสาทดงเตืองจะแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1.แท่นบูชาหลัก (Main shrine) 2.แท่นบูชากลาง (Central shrine) 3.โถงยาว (Long hall) และ 4.วิหาร (Vihara) ซึ่งฐานพระพุทธรูปของปราสาทแห่งนี้จะอยู่ในส่วนที่ 1 คือ แท่นบูชาหลัก (ภาพที่ 2) บริเวณส่วนใหญ่ของปราสาทดงเตืองโดนทำลายเกือบทั้งหมด เนื่องจากเกิดสงครามเวียดนามขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรุกรานใหญ่ทั่วประเทศช่วงตรุษญวนหรือเต็ต (Tet) ต้นปี พ.ศ. 2511 (ค.ศ. 1967) ถือเป็นวันปีใหม่ตามจันทรคติของชาวเวียดนามเหงียน คัก เวียน เล่าไว้ในบันทึกทางประวัติศาสตร์ของเขาว่าการโจมตีโดยกองกำลังเวียดมินห์และเวียดกงต่อกองกำลังเวียดนามใต้ของสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรเริ่มต้นตั้งแต่คืนวันที่ 29 มกราคม เรียกว่า “การรุกรานใหญ่ในวันเต็ต” โดยทหารของสหรัฐฯ ตอบโต้กลับด้วยการใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดทำลายเมืองและปราสาทจามลงหลายหลัง โดยเฉพาะ ปราสาทดงเตืองและ ปราสาทมิเชิน (หม่อมหลวงสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, 2547: 113) ทำให้ในปัจจุบันปราสาทดงเตืองเหลือแค่เพียงเศษซากของปราสาทเท่านั้น โบราณวัตถุล้ำค่าทั้งหลายได้ถูกเก็บรักษาและจัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานประติมากรรมจามประจำเมืองดานัง ประเทศเวียดนาม (The Museum of Sculpture , Da Nang – Vietnam) ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำซง หาน (Song Han river) เป็นสถานที่เก็บรวบรวมประติมากรรมจามชิ้นสำคัญจากปราสาทต่างๆ โดยนักประวัติศาสตร์ศิลปะจามคนสำคัญคือ อองรี ปาร์มองติเออร์ (Henri Parmentier) และสถาปนิกชาวฝรั่งเศส คือ เดอลาวาลและโอแกลร์ (Delaval and Auclair) (หม่อมหลวงสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, 2547: 111)

ภาพที่ 2 ผังปราสาทดงเตือง

ที่มา : Anne-Valérie Schweyer, **Vietnam : Histoire et perspectives contemporaines**,
เข้าถึงเมื่อ 28 มีนาคม 2562 เข้าถึงจาก

<https://journals.openedition.org/moussons/810?lang=en#tocfrom2n1>

ภาพที่ 3 ผังแสดงอาคารประธานหรือ “กะลาน” ของปราสาทดงเดื่อง (Dong Duong)
 ที่มา : วราภรณ์ สุวัฒน์โชติกุล, การศึกษาเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมวัดแก้วและวัดหลง จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับ
สถาปัตยกรรมจันทิ ขวาภาคกลาง ประเทศอินโดนีเซีย, 123

ภาพที่ 4 เศษซากกำแพงหลักของปราสาทดงเดื่อง
 ที่มา : Anne-Valérie Schweyer, **Vietnam : Histoire et perspectives contemporaines.**
 เข้าถึงเมื่อ 28 มีนาคม 2562 เข้าถึงจาก
<https://journals.openedition.org/moussons/810?lang=en#tocfrom2n1>

3.1 ภาพรวมของฐานพระพุทธรูปสมัยดงเดื่อง

ฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่องนี้เป็นฐานสำหรับพระพุทธรูปประธานของปราสาทดงเดื่อง มีลักษณะเป็นฐานหินทรายรูปตัวยู ฐานชั้นล่าง สูง 76 เซนติเมตร กว้าง 449 เซนติเมตร ยาว 389 เซนติเมตร ฐานชั้นบน สูง 70 เซนติเมตร กว้าง 222 เซนติเมตร ลึก 124 เซนติเมตร (Paula Swart, n.d.: 9) ด้านทั้ง 3 ของตัวฐาน แต่ละด้านจะมีบันไดและจะประดับด้วยภาพสลักเล่าเรื่องพุทธประวัติขนาดเล็กลงอยู่ในช่องสี่เหลี่ยม จำนวน 7 ภาพ โดยมีภาพสลักเล่าเรื่องพุทธประวัติในช่วงต้นของพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่การทูลเชิญเสด็จลงจตุตถจรณถึงตอนประสูติและตอนออกมหาภิเนษกรมณ์ นอกจากนี้ยังประดับด้วยลายกนกขมจิ้นและซุ้มแบบดงเดื่อง

บางส่วนของลวดลายที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปนี้ได้เกิดความเสียหายจากการขุดค้นพบใน ค.ศ. 1902 และด้วยระยะเวลาอันยาวนานของฐานพระพุทธรูปนี้ ทำให้ยากที่จะตีความได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่องยังถือเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของคนในยุคสมัยนั้น

3.2 อิทธิพลศิลปะอินเดีย ศิลปะชวา และศิลปะเขมร

ในอดีตอาณาจักรจามเป็นดินแดนที่ยิ่งใหญ่ มีความเจริญรุ่งเรืองตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 2-15 กินพื้นที่ตั้งแต่บริเวณเวียดนามกลางถึงเวียดนามใต้ โดยมีเชื้อชาติจามเป็นเจ้าของวัฒนธรรม อาณาจักรจามรับวัฒนธรรมจากอินเดีย ชวา และเขมร ในอาณาจักรจามโดยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาฮินดูและบางยุคมีการนับถือพุทธศาสนาเป็นระยะเวลาสั้นๆ นอกจากนี้ด้วยความที่อาณาจักรจามป่า มีอาณาเขตติดกับทะเลทำให้ ชาวจามมีความสามารถในการเดินเรือสามารถติดต่อค้าขายกับหมู่เกาะที่ห่างไกลต่างๆ ส่งผลให้อิทธิพลจากประเทศต่างๆ หลั่งไหลเข้ามาผสมผสานกับศิลปะจาม

3.2.1 อิทธิพลศิลปะอินเดีย

อินเดียถือเป็นต้นแบบรากฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดของอาณาจักรจามป่า ดังจะเห็นได้จากการใช้ภาษาสันสกฤตในการจารึก การตั้งชื่อเมือง ชื่อกษัตริย์ตามแบบอินเดีย การปกครองแบบเทวราชา รัชชติการตั้งราชวงศ์โดยสร้างราชธานีเพื่อเป็นศูนย์กลางการปกครอง รวมถึงการนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิไศวนิกาย และศาสนาพุทธมหายาน

ในคริสต์ศตวรรษที่ 4 อาณาจักรจามป่ารับศาสนาฮินดูเข้ามาจากฟูนาน (Funan) รัฐเพื่อนบ้านที่ขัดแย้งกันจนถูกจามป่าพิชิตได้ในที่สุด ศาสนาฮินดูเข้ามาช่วยหล่อหลอมศิลปะและวัฒนธรรมต่างๆ ของจามป่าเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี ทำให้ศิลปะจามระยะแรกได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย เห็นได้จากการมีโบราณสถานและศิลปกรรมที่สำคัญต่างๆ เช่น ปราสาทหมีเชิน เป็นโบราณสถานใน

จังหวัดกวังนาม ภาคกลางของประเทศเวียดนาม สร้างด้วยศิลปะจามโบราณในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 4 เพื่อใช้เป็นศาสนสถานสำหรับบูชาพระศิวน ตามความเชื่อในศาสนาฮินดู เป็นต้น ศิลปะจามส่วนใหญ่สร้างขึ้นเนื่องในศาสนาฮินดูมีเพียงสมัยดงเตื่อง (ประมาณคริสต์วรรษที่ 9 - 10) ที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานที่เข้ามาสู่อาณาจักรจามปาภายหลังผ่านทางพระสงฆ์ที่มาจากอินเดีย

3.2.2 อิทธิพลศิลปะชวา

ชาวจามปาถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมใกล้เคียงกับกลุ่มชาติพันธุ์ในอินโดนีเซีย นอกจากจะมีความใกล้เคียงกันแล้วในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9 พระเจ้าปฤถิวินทรวรมันได้ย้ายเมืองหลวงไปตั้งที่แคว้นปาลมบูรงค์ (เหมือนพิมพ์ สุวรรณภาศ และ วันใหม่ นิยม, 2561: 2) ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ลงไปอาจด้วยเพราะเป็นนิवासสถานเดิมของพระองค์ ในช่วงเวลาที่เมืองหลวงอยู่แคว้นปาลมบูรงค์นี้ กองทัพชวาได้ยกทัพเข้าไปโจมตีอาณาจักรจาม แต่ในศตวรรษถัดมาก็มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น มีการติดต่อค้าขายและแลกเปลี่ยนศิลปะวัฒนธรรมระหว่างกัน ส่งผลให้อิทธิพลจากภายนอก คือ ศิลปะชวาได้เข้ามาผสมผสานกับศิลปะจามของเวียดนาม

ศิลปะในประเทศอินโดนีเซียภายใต้วัฒนธรรมฮินดู-พุทธนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 สมัยหลักๆ คือ ศิลปะชวากลาง (คริสต์ศตวรรษที่ 7-11) ศิลปะชวาตะวันออก (คริสต์ศตวรรษที่ 11-15) และศิลปะบาหลิ (คริสต์ศตวรรษที่ 15-ปัจจุบัน) โดนศิลปะชวากลางมีคล้ายคลึงกับศิลปะจามสมัยดงเตื่อง เนื่องจากได้รับอิทธิพลอินเดียเข้ามาผสมผสาน และศาสนาพุทธมหายานได้ เข้ามามีบทบาทในช่วงนี้ โดยศิลปะชวากลาง (Central Javanese Art) ในเกาะชวา นั้นศิลปะอินเดียได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 - 10 โดยมีศูนย์กลางสำคัญอยู่แถบชวากลางแถบเมืองยอกยาคาร์ตา (Yogyakarta) แถบเมืองมาเกล็ง-เมืองโวโนโซโบ (Magelang-Wonosobo) โดยได้รับการอุปถัมภ์จาก 2 ราชวงศ์ คือ ราชวงศ์สัจจัญ (Sanjaya) หรือมะตะราม ผู้นับถือศาสนาฮินดู และราชวงศ์ไชลินทร์ (Sailendra) ผู้นับถือพุทธศาสนามหายาน (เชษฐ ติงสัญชลิ, 2558: 4) ที่มีบทบาทในศิลปะชวากลางตอนกลาง ในการสร้างสถาปัตยกรรม โดยศิลปกรรมในช่วงนี้สร้างเพื่ออุทิศให้แก่พุทธศาสนา โดยเริ่มปรากฏความซับซ้อนมากกว่าสถาปัตยกรรมในระยะต้น (เชษฐ ติงสัญชลิ, 2558: 9) ตัวอย่างของสถาปัตยกรรมระยะนี้ เช่น บุโรพุทโธ (Borobudur) ที่มีภาพสลักอยู่บริเวณส่วนฐานของบุโรพุทโธ แสดงให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ ความปรารถนาทางโลก ภาพสลักเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติและชาดกต่างๆ

3.2.3 อิทธิพลศิลปะเขมร

สำหรับประวัติศาสตร์เขมร เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 1 ผ่านการเปลี่ยนแปลงจากอาณาจักรฟูนัน อาณาจักรเจนละ เจนละบกและเจนละน้ำ มาสู่ยุคเมืองพระนคร โดยอารยธรรมเขมร

แบ่งออกเป็นยุคใหญ่ 3 ยุค คือ ยุคก่อนเมืองพระนคร (คริสต์ศตวรรษที่ 6-10) ยุคเมืองพระนคร (คริสต์ศตวรรษที่ 10-13) และ ยุคหลังเมืองพระนคร (หลังคริสต์ศตวรรษที่ 14 จนถึงอาณาจักรเขมร) (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง และ ศานติ นิภักดีคำ, 2561: 4) จากวันเวลาอันยาวนานทำให้เขมรมีศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ตามแต่ละยุคสมัย เช่น ปราสาทนครวัด นครธม ปราสาทบายน ปราสาทบันทายศรี ที่ปัจจุบันอยู่ในเสียมเรียบ (เสียมราฐ) ประเทศกัมพูชา

การที่เขมรได้รับวัฒนธรรมและความเชื่อในศาสนาฮินดูมาจากอินเดีย ผ่านเข้ามาทางการเดินเรือค้าขายสินค้า ทำให้ศิลปะของเขมรได้รับการพัฒนามาจากพื้นฐานทางศาสนาฮินดู แม้ว่าต่อมาในบางสมัยเขมรจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธมหายาน ซึ่งทั้งสองศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองตามแต่กษัตริย์ที่นับถือแต่ละศาสนา ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของเขมรนอกจากจะทำให้มีการพัฒนาด้านงานศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองแล้ว ยังแผ่อิทธิพลไปในอาณาจักรใกล้เคียงในละแวกอินโดจีน ได้แก่ เวียดนาม พม่า ไทย และลาว เป็นต้น อีกทั้งจากการที่อาณาจักรจามปาตั้งอยู่ในที่ราบอันอุดมสมบูรณ์และมีอาณาเขตที่ติดกับเขมรและ ไทเวียด จึงทำให้เกิดการต่อสู้แย่งชิงดินแดนระหว่างกัน อาณาจักรจามปาได้ตกเป็นเมืองขึ้นของเขมรและไทเวียดมาตลอดหลายครั้ง การที่มีเขตแดนติดต่อกันและการที่จามตกเป็นเมืองขึ้นของเขมรอาจทำให้เกิด การแลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรมระหว่างกัน ทำให้อิทธิพลทางด้านศิลปะของเขมรเข้ามาผสมผสานกับศิลปะจาม แสดงออกผ่านทางรูปแบบและคติการสร้างสถาปัตยกรรมและประติมากรรม

จากการศึกษาและเปรียบเทียบอิทธิพลศิลปะจากภายนอกที่เข้ามาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15 แสดงให้เห็นว่าศิลปะจามในช่วงนี้ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะชวาภาคกลาง เนื่องจากภาพสลักเล่าเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏบนประติมากรรมฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเตือง กับ เจดีย์บุโรพุทโธจากศิลปะชวา ภาพแกะสลักที่พบมีความคล้ายคลึงกัน ดังปรากฏในคัมภีร์พุทธจริตของท่านอัสวโฆษที่นิยมใช้ในกลุ่มพุทธศาสนานิกายมหายาน เห็นได้จาก

ภาพสลักที่เจดีย์บุโรพุทโธ ตอน ทูลเชิญท้าวบุตรลงมาจตุติ (ภาพที่ 5), ตอน ประสูติที่สวนลุมพินีวัน (ภาพที่ 6)

ภาพสลักที่ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเตือง ตอน ทูลเชิญท้าวบุตรลงมาจตุติ (ภาพที่ 7), ตอน ประสูติที่สวนลุมพินี (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 5 ภาพสลักที่เจดีย์บุโรพุทโธ ตอน ทูลเชิญท้าวะบุตรลงมาจุติ
ที่มา : John N. Miksic, Noerhadi Magetsari and Jan Fontein, Borobudur : Majestic
Mysterious Magnificent, 68

ภาพที่ 6 ภาพสลักที่เจดีย์บุโรพุทโธ ตอน ประสูติที่สวนลุมพินีวัน
ที่มา : John N. Miksic, Noerhadi Magetsari and Jan Fontein, Borobudur : Majestic
Mysterious Magnificent, 69

ภาพที่ 7 ภาพสลักที่ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทตงเดื่อง ตอนทูลเชิญทเวะบุตรลงมาจุติ
ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 94

ภาพที่ 8 ภาพสลักที่ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทตงเดื่อง ตอน ประสูติที่สวนลุมพินี
ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 93

บทที่ 4

ความหมายของลวดลายที่ปรากฏอยู่บนฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่อง

ภาพที่ 9 ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่องศิลปะจาม

ที่มา : Parul Pandya Dhar, **The reassembled 'vihara' pedestal**, เข้าถึงเมื่อ 28 มีนาคม 2562

เข้าถึงจาก <https://journals.openedition.org/moussons/810?lang=en#tocfrom2n1>

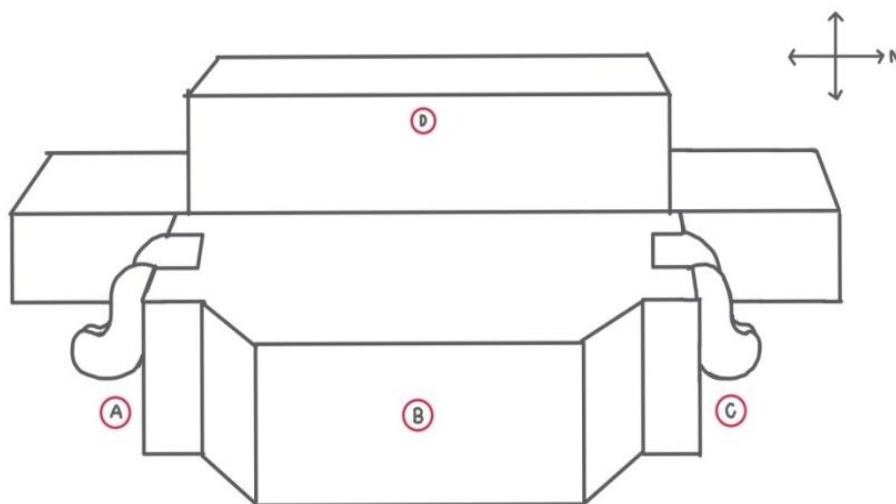
ฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่องนี้เป็นฐานสำหรับพระพุทธรูปประธานของปราสาทดงเดื่อง มีลักษณะเป็นฐานหินทรายรูปตัวยูหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันออก ฐานชั้นล่าง สูง 76 เซนติเมตร กว้าง 449 เซนติเมตร ยาว 389 เซนติเมตร ฐานชั้นบนสูง 70 เซนติเมตร กว้าง 222 เซนติเมตร ลึก 124 เซนติเมตร (Paula Swart, n.d.: 9) ด้านทั้ง 3 ของตัวฐาน แต่ละด้านจะมีบันไดและประดับด้วยภาพสลักบรรยายและเล่าเรื่องราวพุทธประวัติขนาดเล็กลงในช่องสี่เหลี่ยมจตุรัสจำนวน 7 ภาพ โดยมีภาพสลักเล่าเรื่องพุทธประวัติในช่วงต้นเริ่มตั้งแต่การทูลเชิญเสด็จลงมาจนถึงตอนประสูติและตอนออกมหาภิเนษกรมณ์ นอกจากนี้ยังประดับด้วยลายกนกขนมจิน ลายก้านขด และซุ้มแบบดงเดื่อง

บางส่วนของลวดลายที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปนี้ได้เกิดความเสียหายจากการขุดค้นพบใน ค.ศ.1902 และด้วยระยะเวลาอันยาวนานของฐานพระพุทธรูปนี้ ทำให้ยากที่จะตีความได้อย่างแม่นยำ นอกจากนี้ฐานพระพุทธรูปจากปราสาทตองเตื่องยังถือเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของคนในยุคสมัยนั้น

4.1 ลวดลายสัญลักษณ์ที่ปรากฏและความหมาย

ภาพสลักที่พบบนฐานพระพุทธรูปจากปราสาทตองเตื่องสามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ 1.ภาพสลักลวดลายประดับ 2.ภาพสลักเกี่ยวกับบุคคลและสัตว์ 3.ภาพสลักเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า โดยภาพสลักเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะและรูปแบบของประติมากรรมจามสมัยตองเตื่องอย่างแท้จริง คือ ภาพสลักบุคคลมีลักษณะที่โดดเด่น คิ้วเป็นเส้นนูนโค้งต่อกันเหมือนรูปปีกกา นัยน์ตาโปน จมูกแบน ริมฝีปากหนา ส่วนภาพบุรุษมักปรากฏไว้หมวดเสมอๆ ภาพสลักรูปสัตว์มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น สิงห์ยกขาที่ยังไม่มีการประดับตกแต่งมากมาย และม้าที่แกะสลักได้ไม่สละสลวย มีลายกนกขนมจีนและลายก้านขดเป็นลายประดับ

แบ่งส่วนต่างๆของฐานพระพุทธรูป ดังนี้ (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ภาพจำลองฐานพระพุทธรูปจากปราสาทตองเตื่อง

สัญลักษณ์ A แทนตำแหน่งด้านทิศใต้ของฐานส่วนล่าง

สัญลักษณ์ B แทนตำแหน่งด้านทิศตะวันออกของฐานส่วนล่าง

สัญลักษณ์ C แทนตำแหน่งด้านทิศเหนือของฐานส่วนล่าง

สัญลักษณ์ D แทนตำแหน่งด้านทิศตะวันออกของฐานส่วนบน

ภาพที่ 11 แผงสลักรูปสิ่งหยกขาทางด้านทิศใต้และทิศเหนือของฐานพระพุทธรูป

ที่มา : Emmanuel Guillon, *Hindu – Buddhist Art Of Vietnam*, 90

แผงสลักส่วนนี้ตั้งอยู่บริเวณสัญลักษณ์ A แทนตำแหน่งด้านทิศใต้ของฐานส่วนล่าง และ สัญลักษณ์ C แทนตำแหน่งด้านทิศเหนือของฐานส่วนล่าง

ชิ้นส่วนแผงบรรยายทั้ง 2 ชิ้นนี้ (ภาพที่ 11) ได้ถูกเก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑน์จามตั้งแต่ ค.ศ.1935 ในปัจจุบันได้ถูกจัดแสดงอยู่ที่พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทที่พบในปราสาทดงเดื่อง (ภาพที่ 12) จากภาพถ่ายใน ค.ศ.1909 ของ Parmentier แสดงให้เห็นถึงส่วนต่างๆของแผงบรรยายนี้อย่างชัดเจน ประกอบด้วย ภาพสลักสิ่งหยกที่แสดงท่าทางเตรียมพร้อมสำหรับการโจมตี ยกตัวขึ้นโดยใช้อุ้งเท้าหลังตั้งตรง อุ้งเท้าหน้ายกขึ้นอยู่ระดับอก ลักษณะแบบนี้ถือเป็นลักษณะที่โดดเด่นของสิ่งหยกในศิลปะจาม ภาพสลักบุคคลที่พบจะประดับประดาไปด้วยเครื่องประดับต่างๆ ได้แก่ มงกุฎ เครื่องประดับศีรษะ และต่างหู แนวคิดโดยรวมส่วนใหญ่ของแผงบรรยายจะเน้นไปที่ความสมมาตร เห็นได้จากภาพสลักผู้หญิงถือดอกบัว และเครื่องดนตรีที่สลักออกมาเป็นคู่ นอกจากนี้แผงบรรยายถูกแบ่งออกเป็นส่วนตัวด้วยลวดลายที่คดเคี้ยวไปมา เรียกว่า ลายกนกขนมจินและลายก้านขดที่ถือเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปะสมัยดงเดื่อง

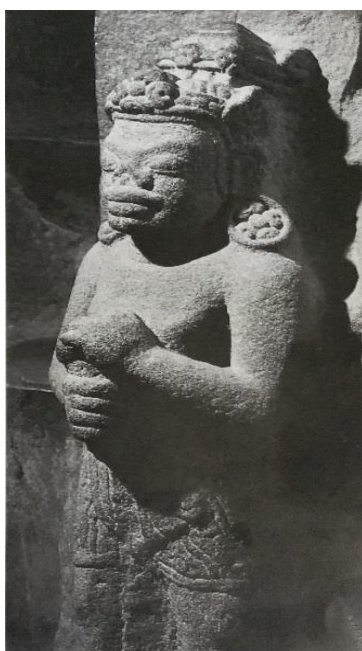
ภาพที่ 12 พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทจากปราสาทขอม
ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 81

ภาพที่ 13 บันไดด้านทิศตะวันออก
ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 91

แผงสลักส่วนนี้ตั้งอยู่สัญลักษณ์ B แทนตำแหน่งด้านทิศตะวันออกของฐานส่วนล่าง

มีทวารบาลเป็นผู้รักษาบันได โดยจะสวมมงกุฎที่ประดับด้วยเครื่องประดับรูปดอกไม้ขนาดใหญ่ ผ้าโพกศีรษะยึดอยู่กับเครื่องประดับศีรษะ สวมต่างหูขนาดใหญ่ เปลือยท่อนบนและทรงผ้านุ่งแบบพื้นเมืองจาม ใบหน้าของทวารบาลจะมีริมฝีปากหนา มีหนวด จมูกบาน และคางสั้น (ภาพที่ 14) ถัดมาเป็นบริเวณมุมส่วนหน้าของฐานทั้ง 2 ด้าน ถูกสลักเป็นภาพช่างสวมมงกุฎที่ประดับประดาด้วยเครื่องประดับมากมาย มีลักษณะท่าทาง คือ ยกขาหน้าข้างซ้ายสูงขึ้นเล็กน้อย วงขดมีรอยบากที่หู ลักษณะท่าทางแบบนี้ถือเป็นที่มาของประติมากรรมรูปช่างในศิลปะจาม มีผู้หญิงที่ทำหน้าที่บังคับช่างนั่งอยู่ตำแหน่งคอช้าง ตำแหน่งส่วนบนของแผงบรรยายนี้ปรากฏเป็นภาพสลักผู้หญิงนั่งเรียงแถวกัน ใบหน้าของหญิงแต่ละคนมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เครื่องประดับเหมือนกันทุกประการ สวมต่างหูที่มีน้ำหนักพาดไปถึงไหล่ท่อนบนเปลือยเผยให้เห็นถึงหน้าอกและสายรัดเอวที่อยู่เหนือผ้านุ่งอย่างชัดเจน (ภาพที่ 15) ตำแหน่งส่วนล่างของแผงบรรยายนั้น ปรากฏเป็นภาพสลักคนขี่ม้า โดยมีม้าที่พบในศิลปะจามส่วนใหญ่มีลักษณะที่ไม่สละสลวยเท่าใดนัก ดังที่ปรากฏบนแผงบรรยายนี้มีลักษณะคล้ายกับสุนัขตัวใหญ่ ในทางตรงกันข้ามแผงบรรยายส่วนนี้ก็มีลักษณะที่โดดเด่นสวยงาม เนื่องจากท่าทางการถืออาวุธของคนขี่สอดคล้องกับท่าทางของทหารตรงหน้าที่ชำเลื่องมองไปด้านหลัง รวมถึงลวดลายของผ้านุ่งที่ถูกสลักออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน (ภาพที่ 16)

ภาพที่ 14 ทวารบาลจากบันไดด้านทิศตะวันออก

ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 91

ภาพที่ 15 หญิงผู้ติดตามจากบันไดด้านทิศตะวันออก
ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 91

ภาพที่ 16 คนขี่ม้าจากบันไดด้านทิศตะวันออก
ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 91

ภาพที่ 17 แผงแสดงพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า

ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 92

แผงสลักส่วนนี้ตั้งอยู่สัญลักษณ์ D แทนตำแหน่งด้านทิศตะวันออกของฐานส่วนบน คือส่วนหนึ่งของฉากบนฐานที่แสดงให้เห็นถึงพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในคัมภีร์พุทธจริตของท่านอัครโฆษที่นิยมใช้ในกลุ่มพุทธศาสนิกายมหายาน

ตอน ประสูติ : ปรากฏภาพสลักผู้หญิง สันนิษฐานว่าเป็นพระนางสิริมหามายาผู้เป็นมารดาของพระพุทธเจ้า ยืนอยู่กับหญิงรับใช้ทั้ง 2 (ภาพที่ 18) ที่ถูกแกะสลักให้เล็กลงเนื่องจากต้องการเน้นส่วนสำคัญของภาพให้เด่นชัด มือซ้ายเหนี่ยวไว้กับกิ่งของต้นโพธิ์ใหญ่ที่อยู่ ณ สวนลุมพินีวัน ขณะที่มือขวาวางพาดอยู่บนเอว การวางท่าทางลักษณะนี้ถือเป็นรูปแบบดั้งเดิมหมายถึงการคลอดลูก

ภาพที่ 18 ตอน ประสูติ

ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 93

ตอน ออกมหาภิเนษกรมณ : ภาพสลักบุคคลนั่งอยู่บนหลังม้า พร้อมด้วยคณะผู้ติดตามที่อยู่ด้านหลัง กำลังสนทนากับคนที่ยืนกอดอกอยู่ตรงหน้า สันนิษฐานว่าเป็นตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะตัดสินใจออกจากเมืองกบิลพัสดุ์เพื่อออกผนวชและละทิ้งราชสมบัติไว้ โดยขี่ม้ากัณฐกะติดตามด้วยนายฉันทะและเหล่าเทวดาที่ตามเสด็จ (ภาพที่ 19) ลวดลายของแผงบรรยายนี้ถูกแกะสลักออกมาด้วยความประณีตบรรจง เห็นได้จากการแกะสลักเครื่องประดับศีรษะและชายพกผ้าถุงของเจ้าชายที่ซ้อนทับกันอย่างเด่นชัด

ภาพที่ 19 ตอน ออกมหาภิเนษกรมณ

ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 93

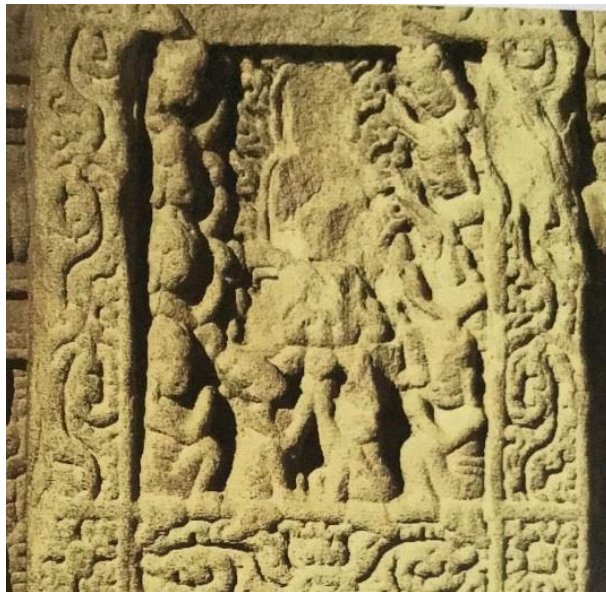
ตอน การสนทนา : ปรากฏภาพบุคคล 2 คนกำลังสนทนากัน โดยทั้ง 2 ต่างนั่งอยู่ในท่าชันเข่าในขณะที่บุคคลอื่นที่อยู่ด้านหลังของฉากกำลังฟังอย่างตั้งใจ คนหนึ่งสวมมงกุฎแบบดงเคื่อง ในขณะที่อีกคนสวมมงกุฎแบบศิลปะทวารวดี ใบหน้าของทั้ง 2 คน มีลักษณะแบบดงเคื่อง (ภาพที่ 20) ฉากนี้ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นเรื่องราวส่วนไหนในพุทธประวัติ

ภาพที่ 20 ตอน การสนทนา

ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 93

ตอน เชิญลงจากสวรรค์ชั้นดุสิต : รูปสลักของแผงส่วนบนนี้ น่าเสียดายที่เกิดความเสียหายในช่วง ค.ศ. 1972 แต่ยังมีปรากฏอยู่ในภาพถ่ายเก่าแสดงให้เห็นถึงฉากที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต พร้อมด้วยเหล่าเทพเทวาที่เคารพและนับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั่งชันเข่าอยู่โดยรอบกำลังแสดงท่าทางพนมมือไว้ระหว่างอกหรือที่เรียกว่า “อัญชลี” (ภาพที่ 21)

ภาพที่ 21 ตอน เชิญลงสวรรค์ชั้นดุสิต

ที่มา : Emmanuel Guillon, Hindu – Buddhist Art Of Vietnam, 94

ดังนั้นลวดลายที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปจากปราสาทขอม แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อทางด้านศาสนาที่สอดแทรกอยู่ในแผงบรรยายที่อยู่บริเวณโดยรอบตัวฐาน พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นของศิลปะขอมสมัยขอมแดงผ่านทางภาพสลักเกี่ยวกับบุคคลและสัตว์ ภาพสลักลวดลายประดับ และภาพสลักเกี่ยวกับเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธรูปเจ้าที่ถูกแกะสลักออกมาอย่างประณีตบรรจง นอกจากนี้ ลวดลายที่พบยังแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการแต่งกายและรูปแบบของเครื่องประดับของผู้คนในสมัยนั้น เช่น มงกุฎ เครื่องประดับศีรษะ สายรัดเอว และ ต่างหูที่มีขนาดใหญ่

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

ฐานพระพุทธรูปถือเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ส่งผลให้พระพุทธรูปมีความงดงามที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยฐานพระพุทธรูปจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามอารยธรรมของแต่ละท้องถิ่น ลวดลายในงานประดับตกแต่งยังแสดงถึงการให้ความสำคัญของส่วนฐาน ผนวกกับคติการสร้างที่มีความแตกต่างกันออกไปตามความนิยม ในส่วนของฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่องที่อยู่บริเวณภายในอาคารประธานของปราสาทดงเดื่องที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนานิกายมหายานนั้น เป็นฐานสำหรับพระพุทธรูปประธานของปราสาทดงเดื่องรูปแบบและลวดลายบริเวณรอบฐานพระพุทธรูปจะมีภาพสลักหินทรายอยู่ในช่องสี่เหลี่ยมขนาดเล็กจำนวน 7 ภาพ บอกเล่าเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าดังที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธจริตของท่านอัสวโฆษ ที่นิยมใช้ในกลุ่มพุทธศาสนานิกายมหายาน

ลวดลายที่ปรากฏบนฐานสามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ 1.ภาพสลักลวดลายประดับ 2.ภาพสลักเกี่ยวกับบุคคลและสัตว์ 3.ภาพสลักเรื่องราวพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า โดยภาพสลักเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะและรูปแบบของประติมากรรมจามสมัยดงเดื่องอย่างแท้จริง กล่าวคือภาพสลักบุคคลมีลักษณะที่โดดเด่น คิ้วเป็นเส้นนูนโค้งต่อกันเหมือนรูปปีกกา นัยน์ตาโปน จมูกแบนริมฝีปากหนา ส่วนภาพบุรุษมักปรากฏไว้หมวดเสมอๆ ภาพสลักรูปสัตว์มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น สิ่งที่ยกขาที่ยังไม่มีการประดับตกแต่งมากมาย มีลายกนกขนมจิ้นและลายก้านขดที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะจามสมัยดงเดื่องประดับอยู่โดยรอบตัวฐาน

นอกจากนี้ด้วยความที่อาณาจักรจามปา มีอาณาเขตติดกับทะเล มีความสามารถในการเดินเรือและเป็นเมืองท่าทางการค้าขนาดใหญ่ ทำให้ผู้คนและวัฒนธรรมจากภายนอกต่างหลั่งไหลเข้ามา มีอิทธิพลในอาณาจักรจามปา เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกัน จากการศึกษาพบว่าฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับศิลปะชวาภาคกลางมากที่สุด เนื่องจากภาพสลักเล่าเรื่องราวพุทธประวัติตอนต้นของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏบนประติมากรรมฐานพระพุทธรูปศิลปะจามสมัยดงเดื่อง กับ เจติย์บุโรพุทโธ จากศิลปะชวาที่ได้รับการอุปถัมภ์จากราชวงศ์ไศเลนทร์ (Sailendra) ผู้นำบิโฑพุทธศาสนามหายาน ภาพแกะสลักเรื่องราวพุทธประวัติที่พบมีความคล้ายคลึงกันทั้งตอน ทูลเชิญเทวะบุตรลงมาจุติ , ตอน ประสูติที่สวนลุมพินีวัน และตอน ออกมหาภิเนษกรมณ์

ข้อเสนอแนะของผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่ามีปัญหาในการทำวิจัย 2 ประการ ซึ่งหากมีการวิจัยในครั้งต่อไปควรจะได้มีการแก้ไขปัญหเหล่านี้ เพื่อให้งานสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างฐานพระพุทธรูปทั้ง 2 ฐาน ที่พบในปราสาทดงเดื่องเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบของศิลปะจามสมัยดงเดื่องอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากฐานพระพุทธรูปประธานที่ได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ บางส่วนเกิดความเสียหายจากการ ชุดค้นพบและด้วยระยะเวลาอันยาวทำให้ยากที่จะตีความได้อย่างชัดเจน

2. ในการทำวิจัยครั้งนี้ไม่ได้อธิบายถึงประติมากรรมพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทที่ปรากฏบนฐานพระพุทธรูปจากปราสาทดงเดื่อง แสดงให้เห็นลักษณะของศิลปะพื้นเมืองดงเดื่องผสมกับอิทธิพลจากศิลปะจีนและอินเดีย ทำให้เนื้อหาในส่วนของอิทธิพลจากภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลในศิลปะจามไม่ครอบคลุมมากพอ

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาไทย

กรมศิลปากร. (2558). **การสำรวจแหล่งโบราณสถานในอาณาจักรจามปา**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2542.

เชษฐ ติงสัชชวลี. (2549). **ศิลปะชวา**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ดี. จี. อี. ฮอลล์. (2549). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ – อุษาคเนย์ภาคพิสดาร (1-2)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..

นฤมล สารากรบริษัท. (2549). “ฐานพระพุทธรูปกับังงานประดับที่มีความหมายในศิลปะรัตนโกสินทร์ จากพิพิธภัณฑ์ของวัดโชติทายการาม จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พิน ดอกบัว. (2554). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ**. กรุงเทพฯ: ไสภณการพิมพ์.

วรารณณ์ สุวัฒน์โชติกุล. (2558). “การศึกษาเปรียบเทียบสถาปัตยกรรมวัดแก้วและวัดหลง จังหวัดสุราษฎร์ธานี กับสถาปัตยกรรมจันทิ ชวาภาคกลาง ประเทศอินโดนีเซีย” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. (2498). **ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียง อินเดีย,ลังกา,ชวา,จาม,ขอม,พม่า,ลาว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน, 2540.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. (2498). **ศิลปะจาม**. ศิลปากร 8, 12 (พฤษภาคม): 44-56.

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, ม.ล. (2547). **เวียดนาม สงรต**. กรุงเทพฯ: สายธาร.

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. (2557). **ศิลปะเวียดและจาม**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด.

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาอังกฤษ

Emmanule Guillon. (2544). **CHAM ART**. Thailand: Amarin Printing.

Emmanuel Guillon. (2544). **Hindu – Buddhist Art Of Vietnam**. United Kingdom : Weatherhill.

John N. Miksic, Noerhadi Magetsari and Jan Fontein. (2554). **Borobudur : Majestic Mysterious Magnificent**. United States of America: Tuttle Publishing.

ระบบออนไลน์ (ข้อมูลจากเว็บไซต์)

จรรยา ลายสังข์ทอง. (2558). **ศิลปะอินโดนีเซีย**. เข้าถึงเมื่อ 15 ตุลาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaigoodview.com/node/191145>.

อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. (ม.ป.ป.). **ฐานวิหารจากปราสาทดงเดือง The Museum of Sculpture , Da Nang**. เข้าถึงเมื่อ 18 ตุลาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <http://www.art-in-sea.com/th/data/vietnam-art/cham-art/item/288-museum-cham-danang11.html>.

Hồ Tấn Tuấn. (ม.ป.ป.). **Đông Dương**. เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <http://chammuseum.vn/vi/trung-bay/dong-duong/>.

Nguyệt. (2558). **Nét độc đáo của Bảo tàng điêu khắc Chăm**. เข้าถึงเมื่อ 22 ตุลาคม 2561. เข้าถึงได้จาก <https://www.baodanang.vn/du-lich-da-nang/diem-den/201501/net-doc-dao-cua-bao-tang-dieu-khac-cham-2386980/>.

Parul Pandya Dhar. (2557). **Buddhism, Art and Ritual Practice: Dong Duong at The Intersection of Asian Cultures**, เข้าถึงเมื่อ 3 มีนาคม 2562. เข้าถึงได้จาก https://www.researchgate.net/figure/The-reassembled-vihara-pedestal-of-the-third-enclosure-from-Dong-Duong-Museum-of-Cham_fig8_327822071.

Parul Pandya Dhar. (2552). **The reassembled 'vihara' pedestal**, เข้าถึงเมื่อ 28 มีนาคม 2562 เข้าถึงจาก <https://journals.openedition.org/moussons/810?lang=en#tocfrom2n1>

ประวัติย่อผู้ศึกษา

ชื่อ – นามสกุล นางสาวศุภนิตา อิศรมหากร
ที่อยู่ 61/5-7 ถนนเทศบาล ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
73000
E-mail Suphanida29@gmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2558 สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนราชินีบูรณะ
จังหวัดนครปฐม
พ.ศ.2561 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะอักษรศาสตร์ สาขาเอเชียศึกษา
(ภาษาเวียดนาม) มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม